

TRUDNY PONTYFIKAT BISKUPA LUBUSKIEGO NANKERA (ok. 1248-1251)

Biskupstwo lubuskie założone ok. 1124 roku przez Bolesława III Krzywoustego w czasie legacji do Polski Idziego, kardynała Tusculum, w latach trzydziestych XIII wieku rozpoczęło drugie stulecie swojego istnienia¹. Patronat nad biskupstwem od lat siedemdziesiątych XII wieku należał do książąt śląskich, poza okresem pontyfikatu benedyktyna biskupa Arnolda, którego na to biskupstwo wyniósł prawdopodobnie Mieszko Stary².

Przez pierwszych sto lat, a zwłaszcza do końca XII wieku sprawy związane z tym biskupstwem rzadko pojawiały się w źródłach. Z tego okresu docierały do nas nieliczne wzmianki o ordynariuszach lubuskich. Nanker był ósmym z kolei biskupem lubuskim³.

Poprzednik Nankera, biskup lubuski Henryk I (1233-1244/8) w czasie swojego pontyfikatu, który przebiegał w sprzyjających warunkach politycznych i gospodarczych, stworzył podstawy do wielostronnego rozwoju struktur diecezjalnych. Usamodzielił kancelarię biskupią eliminując z niej tzw. dokument odbiorcy⁴, poza tym zatroszczył się

¹ Dzieje biskupstwa lubuskiego najpełniej przedstawione zostały przez S.W. Wohlbrücka w pracy *Geschichte des ehemaligen Bistum Lebus und des Landem dieses Namens*, t. 1-3, Berlin 1828-1832; zob. także: A. Weiss, *Organizacja diecezji lubuskiej w średniowieczu*, [w:] *Studia kościelno-historyczne*, t. 1, Lublin 1977.

² B. Ziენტara, *Henryk Brodaty i jego czasy*, Warszawa 1977, s. 351.

³ Pełną listę biskupów lubuskich do roku 1400 podaje F. Funck, *Das Bistum Lebus bis zum Anfange der Hohenzollernherrschaft In der Mark Brandenburg*, Jahrbuch fuer brandenburgische Kirchengeschichte, 17(1919), s. 6-16.

⁴ O dokumencie odbiorcy mówimy, gdy odbiorca dokumentu sam zredagował i spisał dokument i gotowy przedstawiał do opieczętowania wystawcy, to jest osobie, która była autorem czynności prawnej opisaney w dokumencie, zob. *Dyplomatyka wieków*

o szkołę katedralną w Lubuszu⁵ i zabiegał u księcia Henryka Pobożnego o środki na dokończenie budowy lubuskiej katedry⁶. Dziełem biskupa Henryka była akcja osadnicza, którą prowadził przy znaczącym współudziale wielmożów Mrocza i Własta⁷ i zakonu templariuszy⁸. Wprowadził też przedstawicieli tego zakonu do kapituły lubuskiej⁹. Poza tym podjął działania prawne mające na celu zwrot terytoriów diecezji lubuskiej zagarniętych przez ordynariuszy diecezji brandenburskiej, kamieńskiej i miśnieńskiej¹⁰.

Ostatnia udokumentowana informacja o Henryku pochodzi z 21 maja 1244 roku. Papież Innocenty IV powierzył biskupom wrocławskiemu Tomaszowi i lubuskiemu Henrykowi oraz opatowi premonstratensów we Wrocławiu opiekę nad książętami kujawskimi oraz pozostałymi krzyżowcami udającymi się do Prus¹¹. Być może zmarł w Lubuszu; gdyby tak było, znaczyłoby to, że pochowany został w katedrze lubuskiej¹². J. Maciejewski łączy datę śmierci biskupa Henryka z odejściem Gerlacha z prepozytury lubuskiej, co nastąpiło w roku 1248¹³, ale prawdopodobna jest też inna data, o czym będzie jeszcze mowa.

średnich, opr. K. Maleczyński, M. Bielińska, A. Gąsiorowski, Warszawa 1971, s. 97.

⁵ W 1236 r. patronował układowi, na mocy którego opat klasztoru lubiąskiego Gunter przekazał scholastykowi lubuskiemu Bartłomiejowi dziesięciny stanowiące uposażenie prebendy scholastyka, dokument opublikowany [w:] *Schlesische Urkundenbuch* (dalej: SUB), t. 2, hrsg. von W. I r g a n g, Wien-Koeln-Graz 1978, nr 122.

⁶ SUB, t. 2, nr 199.

⁷ J. W a l a c h o w i c z, *Geneza i ustrój polityczny Nowej Marchii do początków XIV wieku*, Warszawa-Poznań 1980, s. 16.

⁸ Tamże.

⁹ *Urkunden und Regesten zur der Geschichte des Templerordens in Bereich des Bistums Cammin und der Kirchenprovinz Gnesen*, hrsg. W. I r g a n g, Koeln-Wien 1987, dokument nr 26.

¹⁰ *Pommersches Urkundenbuch*, Bd. 1, hrsg. von R. K l e m p i n, Szczecin 1868, nr 199.

¹¹ F. F u n c k e, *Regesten der Bischoefe von Lebus bis zum Jahre 1418*, Brandenburgia, 24(1916/17), regest nr 50.

¹² Badania archeologiczne prowadzone w miejscu katedry lubuskiej ujawniły liczne pochówki *wyżej postawionych duchownych i świeckich*, zob. B. W i t t k o p p, *Die Lebuser Kathedralstandorte im Spiegel neuer archaeologischen Untersuchungen*, [w:] *Kirchen des Mittelalters. Denkmalpflege in Berlin und Brandenburg*, Berlin 2008, s. 213.

¹³ J. M a c i e j e w s k i, *Pochodzenie i kariera biskupa lubuskiego Wilhelma I z Nysy*, „Roczniki Historyczne”, 61(2002), s. 93.

Ziemia lubuska w trzech pierwszych dekadach XIII wieku była areną konfliktów między feudałami niemieckimi a książętami piastowskimi panującymi na Śląsku i w Wielkopolsce¹⁴. Uspokojenie sytuacji przyniósł dopiero początek czwartej dekady i być może dlatego książę Henryk II Pobożny z powodu niesnasek i kłótni w rodzinie nadał swojemu synowi Mieszkowi Lubusz. Z faktu, że Mieszko urodził się w latach 1220-1225¹⁵ wynika, że objął gród lubuski jako kilkunastoletni chłopiec. Lubusz został grodem rezydencjalnym, ale nie trwało to długo, ponieważ młody książę zmarł i został pochowany w lubuskim kościele św. Piotra¹⁶. Nie znamy sytuacji politycznej w zaodrzańskej części ziemi lubuskiej na progu lat czterdziestych XIII wieku, ale pewne przesłanki świadczą o zainteresowaniu arcybiskupa magdeburskiego tym obszarem. Wziął on pod opiekę 30 kwietnia 1244 roku dobra klasztoru trzebnickiego i lubiąskiego w ziemi lubuskiej¹⁷. Działanie to mogło być też wstępem do dalszej ekspansji terytorialnej, co zdaje się potwierdzać opinia E. Rymara, który wiąże je ze śmiercią Mieszka, syna Henryka III Pobożnego¹⁸.

Stan względnego spokoju w ziemi lubuskiej zaczął zmieniać się po śmierci księcia Henryka Pobożnego pod Legnicą w kwietniu 1241 roku. Władzę w dzielnicy śląskiej objął jego najstarszy syn, Bolesław II Rogatka, zwany też, nie bez intencji wartościującej *mirabilis*. Do 1247 roku książę Bolesław II Rogatka panował samodzielnie, jednakże od około połowy 1248 roku dokonał podziału ziemi śląskiej na dwie dzielnice, wrocławską i legnicką¹⁹. Sam początkowo panował w dzielnicy wrocławskiej, ale już wkrótce dokonał zamiany dzielnic ze swoim bratem Henrykiem III Białym, który wcześniej panował w dzielnicy legnickiej²⁰. Zakończył się czas jedności Śląska. Dla ziemi i biskupstwa lubu-

¹⁴ J. Strzelczyk, *Brandenburgia*, Warszawa 1975, s. 60-65; B. Zientara, *Henryk Brodaty i jego czasy*, Warszawa 1975, s. 150-162, 214-220; ostatnio E. Rymar, *Klucz do ziem polskich czyli dzieje ziemi lubuskiej aż po jej utratę przez Piastów i ugruntowanie władzy margrabiów brandenburskich*, Gorzów Wlkp. 2007, s. 35-50.

¹⁵ A. Jureczko, *Henryk III Biały Książę wrocławski (1247-1266)*, Kraków 1986, s. 164, przyp. 3.

¹⁶ C. Gruenhagen, *Die Zeit Herzog Heinrich III von Schlesien – Breslau 1241-1266*, *Zeitschrift fuer Geschichte Schlesiens*, 16(1882), s. 2.

¹⁷ SUB, t. 2, nr 262, 263.

¹⁸ E. Rymar, op. cit., s. 62.

¹⁹ A. Jureczko, op. cit., s. 33-38.

²⁰ Tamże, s. 34.

skiego zmiany na Śląsku oznaczały brak pewności co do dalszych losów. W takiej sytuacji zaczął się pontyfikat biskupa Nankera.

Przyszły biskup lubuski pojawia się w źródłach w roku 1206 jako wikariusz wrocławski. Świadczył na dokumencie opata Gerarda z klasztoru św. Wincentego we Wrocławiu²¹. Ok. roku 1227 osiągnął godność kanonika wrocławskiego²² a od 1236 roku, przez co najmniej dwa lata był prepozytem lubuskim²³. Jako prepozyt świadczył na dokumencie w sprawie dziesięcin ze wsi Rapice, stanowiących uposażenie prebendy scholastyka lubuskiego²⁴. W roku 1240 odszedł z Lubusza i pojawia się w źródłach jako dziekan wrocławski²⁵. Jako dziekan wrocławski dwukrotnie wykonywał polecenia papieża Innocentego IV dotyczące biskupstwa krakowskiego, po raz pierwszy na mocy mandatu z 5 lipca 1245²⁶, po raz drugi na mocy mandatu z 22 stycznia 1247 roku²⁷.

Równocześnie z pełnieniem funkcji duchownych pełnił różne funkcje u boku książąt śląskich. W latach 1220-1238 był kapelanem księcia Henryka I Brodatego²⁸, natomiast w latach 1238-1240 był kancleżem jego syna i następcy Henryka II Pobożnego²⁹. Ten fakt może wskazywać na zdobycie przez niego wykształcenia uniwersyteckiego poza Polską³⁰.

Nie znamy trybu, w jakim Nanker powołany został na stolicę biskupią w Lubuszu ani dokładnej daty rozpoczęcia przez niego pontyfikatu, ale prawdopodobnie objął ją w drodze elekcji kanonicznej.

²¹ Nanker wikary kościoła wrocławskiego występuje w dokumencie opata Gerarda z klasztoru św. Wincentego we Wrocławiu dla biskupa krakowskiego Pełki, zob. *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej*, opr. F. P i e k o s i ń s k i, Kraków 1874, s. 43. W dokumentach śląskich do roku 1236 występował tylko jeden duchowny o tym imieniu.

²² SUB, t. 2, nr 73.

²³ Tamże, nr 130, nr 140.

²⁴ Tamże, nr 122.

²⁵ Tamże, nr 316, nr 280.

²⁶ Tamże, nr 286.

²⁷ Tamże, nr 316.

²⁸ K. M a l e c z y ń s k i, *Zarys dyplomatyki polskiej wieków średnich*, Wrocław 1950, s. 56.

²⁹ J. S z y m a ń s k i, *Nanker*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 22/3, Wrocław 1977, s. 513-514.

³⁰ J. M a c i e j e w s k i, *Episkopat polski doby dzielnicowej 1180-1320*, Kraków-Bydgoszcz 2003, s. 31, 39, 240.

Funkcja prepozyta lubuskiego, którą sprawował w latach 1236-1240 z pewnością była wzięta pod uwagę przez kanoników lubuskich. Były też inne powody przemawiające za kandydaturą Nankera, przyszły biskup był zaufanym współpracownikiem Henryka I Brodatego i jego syna, a to gwarantowało kontynuację ich polityki kościelnej w ziemi i diecezji lubuskiej.

Jest przesłanka, w oparciu o którą można hipotetycznie datować początek pontyfikatu Nankera i datę śmierci jego poprzednika biskupa Henryka. Być może jego konkurentem w elekcji kanonicznej był scholastyk lubuski Bartłomiej, który wystąpił w dokumentach lubuskich po raz ostatni w 1236 roku a później pojawił się w Wielkopolsce po roku 1246³¹, gdzie mógł kierować kancelarią książąt Bolesława i Przemysła I³². Możemy hipotetycznie założyć istnienie dwóch stronictw w kapitule lubuskiej, śląskiego i wielkopolskiego, którego reprezentant Bartłomiej nie został wybrany. Znaczyłoby to, że początek pontyfikatu Nankera trzeba przesunąć na lata 1246-1247.

Pierwszą informacją źródłową dotyczącą Nankera jako biskupa lubuskiego jest wzmianka w *Roczniku kapituły poznańskiej* o jego uczestnictwie we wrocławskim synodzie legackim Jakuba archidiacona leodyjskiego w roku 1248³³. Wraz z arcybiskupem gnieźnieńskim Pełką, biskupem wrocławskim Tomaszem, krakowskim Prandotą, kujawskim Michałem, poznańskim Boguchwałem, mazowieckim Piotrem i chełmińskim Henrykiem promulgował statuty synodu wrocławskiego³⁴. W czasie synodu przyjęto wiele uchwał, jedna z nich dotyczyła kwestii finansowania zabiegów papieża Innocentego IV, który bronił swobód Kościoła przeciwko cesarzowi Fryderykowi II³⁵. Przyjęto też uchwały porządkujące życie Kościoła polskiego i uchwały wkraczające bezpośrednio w kompetencje władzy książęcej³⁶.

³¹ *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, wydany staraniem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu [wyd. I. Zakrzewski], t. 1 (984-1287), Poznań 1877, dokumenty 254, 263, 264.

³² M. B i e l i Ń s k a, *Kancelarie i dokumenty wielkopolskie XIII wieku*, Wrocław 1967, s. 99.

³³ *Rocznik kapituły poznańskiej*, [w:] *Monumenta Poloniae Historia*, s.n., t. 6, wyd. B. K u e r b i s, Warszawa 1962, s. 25.

³⁴ *M(ichaeli) Cuiauiensi, (...), (Petro) Masouiensi*, SUB, t. 2, nr 348.

³⁵ P. F a b i s z, *Wiadomości i legatach i nuncjuszach apostołskich w dawnej Polsce (1075-1863)*, Ostrów 1864, s. 38-39.

³⁶ G. L a b u d a, *Dyplomacja polska wczesnego feudalizmu. X w – 1306 r.* [w:] *Historia dyplomacji polskiej*, red. M. B i s k u p, t. 1, Warszawa 1982, s. 181.

Ważną częścią legacji archidiacona Jakuba były sprawy dotyczące stosunków pomorsko-krzyżackich, a zwłaszcza konfliktu między księciem Świętopełkiem a zakonem krzyżackim. Pismo papieskie wystawione 30 maja 1248 r. delegowało legatowi Jakubowi do pomocy w tej misji biskupów chełmińskiego, kamińskiego i lubuskiego³⁷. Ale dnia 9 września tego roku spór krzyżacko-pomorski rozstrzygał legat Jakub i biskupi chełmiński Henryk, kamiński Wilhelm oraz kujawski Michał³⁸. Nanker nie pojawił się u boku legata w czasie tych rokowań, nie uczestniczył też przy czynnościach kancelaryjnych, w przeciwnym wypadku znalazłoby to swoje odbicie w listach świadków dokumentów, które były z tej okazji wystawione³⁹.

Co spowodowało nieobecność biskupa lubuskiego w czasie negocjacji, na które był oddelegowany przez papieża? Możemy się domyślać, że podział Śląska na dzielnice wrocławską i legnicką i związane z tym problemy. Koncepcję podziału wysunęli księżna Anna i biskup wrocławski Tomasz⁴⁰ a jej realizacja wymagała obecności m.in. biskupa lubuskiego Nankera bowiem kasztelania lubuska a wraz z nią biskupstwo lubuskie znalazły się w dzielnicy wrocławskiej⁴¹. Jak już powiedziano, dzielnica ta w pierwszej wersji podziału przypadła Bolesławowi II Rogatce, który później, po 8 lipca 1248 r. dokonał zamiany dzielnic ze swoim bratem Henrykiem III Białym, pozostawiając sobie kasztelanię lubuską⁴². Na początku 1249 r. na Śląsku pojawił się brat Bolesława II Rogatki i Henryka III Białego, Konrad, biskup passawski, który postanowił, że nie da się wyeliminować ze współrządów na Śląsku⁴³. Polityczne ambicje Konrada sięgały jednak samodzielnej władzy we własnej dzielnicy⁴⁴. Tak więc ostatecznie Bolesław II objął władzę w dzielnicy legnickiej, do której zaliczano także ziemię lubuską, ale musiał uwzględnić polityczne ambicje Henryka i Konrada. Przejął także prawo patronatu

³⁷ Pommerelisches Urkundenbuch, bearb. von M. Perlbach, Gdańsk 1882, dokument nr 103.

³⁸ Tamże, nr 106.

³⁹ Tamże, nr 107, 108.

⁴⁰ A. J u r e c z k o, op. cit., s. 34.

⁴¹ Tamże, s. 38.

⁴² Tamże, s. 38.

⁴³ Tamże, s. 39.

⁴⁴ Tamże, s. 39.

nad biskupstwem lubuskim, ale w swoim lubuskim władztwie nie czuł się zbyt pewnie⁴⁵.

W źródłach nie ma żadnych śladów jakichkolwiek relacji biskupa Nankera z księciem Bolesławem II Rogatką. W tej mierze jesteśmy zdani na mniej lub bardziej prawdopodobne hipotezy.

Sytuacja księcia Bolesława II Rogatki skomplikowała się na początku 1249 r. Jego brat książę Henryk III Biały zawarł 20 kwietnia z margrabią miśnieńskim Henrykiem Dostojnym układ dla obrony przed bratem Bolesławem, z powodu prowadzonej przez księcia awanturniczej polityki⁴⁶. Tego samego dnia książę Bolesław zawarł z arcybiskupem magdeburskim Wilbrandem układ, na mocy którego przekazywał arcybiskupowi dolny gród lubuski, pół grodu średniego i pół miasta i ziemi lubuskiej a połowę grodu średniego, połowę miasta i ziemi lubuskiej i gród górny zatrzymał jako lenno arcybiskupa⁴⁷. W okresie między kwietniem 1249 a 7 marca 1252 roku margrabiowie brandenburscy weszli w posiadanie części ziemi lubuskiej należącej do księcia legnickiego⁴⁸. Wyjaśnienie okoliczności, które temu towarzyszyły ma zasadnicze znaczenie dla rozstrzygnięcia problemu patronatu nad biskupstwem lubuskim po roku 1252 a to nie stanowi już przedmiotu naszego zainteresowania. Na marginesie całej kwestii zauważyć trzeba, że objęcie panowania nad częścią ziemi lubuskiej w drodze pokojowej, poprzez zawarcie układu z Bolesławem II Rogatką oznaczałoby bowiem, że margrabiowie mogli legalnie nabyć

⁴⁵ J. Wałachowicz, op. cit., s. 30.

⁴⁶ A. Jurczko, op. cit., s. 42.

⁴⁷ Treść układu, okoliczności jego zawarcia i skutki, jakie spowodował były wielokrotnie analizowane i opisywane, np. A. Wałkowski, *Poglądy na sprawę utraty Lubusza w świetle badań dyplomatycznych nad umową z 1249 roku*, „Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny”, 1(1993), s. 20-34; J. Wałachowicz, op. cit., s. 22-32; E. Ryman, op. cit., s. 65-89.

⁴⁸ Okoliczności przejścia panowania nad częścią ziemi lubuskiej należącej z tytułu lenna do Bolesława II Rogatki przez margrabiów brandenburskich utożsamia się z dokonaniem przez nich podbojem albo ze sprzedażą tej części ziemi lubuskiej przez księcia legnickiego margrabiom, zob. S.M. Kuczyński, *Długosz wobec polskiej granicy zachodniej*, [w:] *Pamiętnik VII Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich we Wrocławiu*, 19-22 XII 1948, t. 1, Warszawa 1948, s. 76-80; zob. także E. Ryman, *Margrabiowie brandenburscy wobec biskupstwa*, [w:] *Studia i materiały do dziejów Nowej Marchii i Górzowa Wlkp.*, Górzów Wlkp. 1999, s. 44, gdzie podana dalsza literatura dotycząca zagadnienia.

prawo do części ziemi lubuskiej oraz do patronatu nad biskupstwem i kapitułą lubuską. Nie ma jednak żadnych źródłowych podstaw, aby twierdzić, że układ taki został zawarty⁴⁹. Układu prawdopodobnie nie było i należałoby przychylić się do poglądów tych historyków, którzy zakładali, że askańczycy weszli w posiadanie części ziemi lubuskiej należącej do księcia śląskiego w drodze podboju.

A. Jureczko uważa, że akcja zbrojna margrabiów miała miejsce prawdopodobnie w czasie uwięzienia Bolesława Rogatki przez brata Konrada i książąt wielkopolskich, około roku 1250⁵⁰, a więc w czasie pontyfikatu Nankera. Margrabiowie, zajmując miejsce Rogatki, formalnie nie weszli w stosunek lenny wobec arcybiskupa⁵¹. Stałoby się tak tylko w przypadku legalnego nabycia jego działu w ziemi lubuskiej. Bardziej przekonuje teza, iż margrabiowie nabywając prawo patronatu nad biskupstwem i prepozyturą, dzielili je dzięki silnej pozycji, z arcybiskupem⁵².

Bolesław II Rogatka przekazał Wilbrandowi zamek dolny wraz z połową zamku średniego. Z badań nad topografią średniowiecznego Lubusza wiadomo, że zamek średni, zlokalizowany był na górze biskupiej, która w połowie przypadła księciu a w połowie arcybiskupowi. Na tejże górze znajdowała się rezydencja biskupa oraz katedra, z którą związana była kapituła. O ile w układzie z 1249 roku zastrzeżono Bolesławowi II Rogatce patronat nad biskupstwem i kapitułą, o tyle jest prawdopodobne, że po zajęciu Lubusza siłą przez margrabiów prawo do patronatu uzurpowały sobie obydwie strony i realizowały je w dogodny dla siebie sposób. Nie wiadomo, jak te wydarzenia wpłynęły na sposób sprawowania funkcji ordynariusza lubuskiego przez Nankera, ale z pewnością znacznie utrudniły biskupowi jego posługę. Można podejrzewać, że również kapituła lubuska natrafiła na trudności w swojej działalności. Fakt, że margrabiowie po roku 1253 część kapituły lubuskiej osadzili we Frankfurcie⁵³ można rozumieć jako realizację dążenia do zapewnienia sobie patronatu nad kapitułą lubuską, w konsekwencji zaś zapewne także nad wyborem biskupów lubuskich. Rozproszenie

⁴⁹ A. J u r e c z k o, op. cit., s. 44.

⁵⁰ Tamże, s. 49-50.

⁵¹ Hipotezę o zależności lennej margrabiów od arcybiskupa przyjął E. R y m a r, *Margrabiowie brandenburscy wobec biskupstwa*, s. 46.

⁵² Tamże, s. 46.

⁵³ Tamże, s. 47.

kapituły, o którym dowiadujemy się z dokumentu w 1276 roku⁵⁴, rozpoczęło się prawdopodobnie w czasie pontyfikatu Nankera.

O rządach Nankera w diecezji lubuskiej nie zachowały się żadne przekazy źródłowe. Część postanowień układu Bolesława II Rogatki z arcybiskupem Wilbrandem broniła interesów biskupa, prepozyta i duchowieństwa lubuskiego, co J. Szymański uznał za efekt wpływu Nankera na treść układu⁵⁵. W materiale źródłowym nie ma danych dokumentujących jego pobyt w Lubuszu, natomiast często spotykamy go poza terenem diecezji lubuskiej. W roku 1249 był we Wrocławiu, gdzie występował przy czynnościach biskupa wrocławskiego Tomasa I. Biskup wrocławski wystawił dokument w związku z zakończeniem sporu klasztoru w Kamieniu z kanonikami regularnymi a Nanker wystąpił jako świadek tej czynności⁵⁶.

W roku 1250 przebywał w Krakowie, na zjeździe biskupów, w czasie którego prawdopodobnie omawiano sprawę kanonizacji św. Stanisława⁵⁷. Kanonizacja ta była odczytywana jako czynnik jednoczący naród moralnie przez wspólność kultu. Ale był też czynnikiem jednoczącym naród Polski, rozbity pod względem politycznym. Polska prowincja kościelna pod rządami metropolity gnieźnieńskiego stanowiła symbol jedności państwa⁵⁸. Biskupstwo lubuskie, mimo przejścia ziemi lubuskiej pod zwierzchnictwo arcybiskupa magdeburgskiego pozostało w polskiej prowincji kościelnej. Nanker musiał być specjalnie zainteresowany sprawą kanonizacji św. Stanisława.

W czasie pobytu w Krakowie biskup lubuski był współwystawcą dwóch dokumentów, odbiorcami byli bożogrobcy z Miechowa⁵⁹ oraz

⁵⁴ Tamże, s. 53.

⁵⁵ J. S z y m a ń s k i, *Nanker*, s. 513. Podobne stanowisko przyjął J. W a l i c k i, *Przynależność metropolitalna biskupstwa kamieńskiego i lubuskiego na tle rywalizacji Magdeburga i Gniezna*, Lublin 1960, s. 97, twierdząc, że fragment układu zawartego między księciem śląskim Bolesławem II Rogatką a arcybiskupem Wilbrandem brzmiący: *Dominus eciam Episcopus prepositus et clerus omnis in castro Libertatem omnimodam retinebunt, quam hactenus hebuerunt* wstawiono zapewne na instancję biskupa lubuskiego i kapituły w celu zawarowania dotychczasowych praw, a także prawdopodobnie w celu ustrzeżenia się włączenia biskupstwa lubuskiego w obręb metropolii magdeburgskiej.

⁵⁶ SUB, t. 2, nr 384.

⁵⁷ J. M a c i e j e w s k i, *Episkopat*, s. 127.

⁵⁸ W. S a w i c k i, *Na marginesie kanonizacji średniowiecznych XIII wieku*, „Nasza Przeszłość”, 10(1959), s. 444.

⁵⁹ SUB, t. 2, nr 401.

cystersi z Mogiły⁶⁰. Świadczył także na dokumencie Wacława, kapełana biskupa krakowskiego⁶¹. Jeżeli wraz z Nankerem w Krakowie byli jacyś kanonicy lubuscy, to nie uczestniczyli w żadnych czynnościach prawnych, które zostały utrwalone w dokumentach.

Ze składu kapituły lubuskiej w czasie pontyfikatu Nankera, znamy jedynie prepozyta i kanonika Konrada. Prepozyt, którym około 1249 roku został książę Anhaltu Magnus, kandydat arcybiskupa magdeburgskiego⁶² wystawił w roku 1251 dokument, w którym świadczyli duchowni wrocławscy. Wśród świadków byli prepozyt opolski, kantor poznański oraz dwaj duchowni, Ekhard (*Echardt*) bez tytułu i notariusz Konrad (*Cunzone*). Dwaj ostatni mogli być urzędnikami z otoczenia prepozyta, ale nie ma podstaw do uznania ich za kanoników. Wymienieni są także Hugon (*Hugone*) i Paweł (*Paulus*) określani jako *nuntii* prepozyta lubuskiego, czyli jego heroldowie lub wysłannicy⁶³.

W czasie pontyfikatu Nankera było dwóch notariuszy o imieniu Konrad. Jeden świadczył na omawianym dokumencie. Drugi był notariuszem i kanonikiem lubuskim i znany był jako Konrad z Drzeniowa. Był synem Dzierzka z rodu Gosławiców, którego można zidentyfikować ze stryjem biskupa wrocławskiego Tomasza I⁶⁴. W młodości studiował w szkole katedralnej we Wrocławiu⁶⁵. W latach 1242-1251 pracował w kancelarii księcia Bolesława II Rogatki⁶⁶, a wcześniej kancelarii jego ojca Henryka II Pobożnego⁶⁷. Jako pracownik kancelarii Rogatki pełnił zarazem funkcję jego zaufanego doradcy⁶⁸. W 1248 roku wystąpił z tytułem *plebano de Lesnic et canonico de lubus*⁶⁹. Musiał się poróżnić z Rogatką, gdyż od 1250 roku spotykamy go na czele kance-

⁶⁰ *Zbiór dokumentów klasztoru mogińskiego*, wyd. E. J a n o t a, Kraków 1865, s. 16.

⁶¹ Tamże, s. 17-18.

⁶² E. R y m a r, *Margrabiowie brandenburscy wobec biskupstwa*, s. 52.

⁶³ E. F a l e n c i k, *Prawo rzymsko-kanoniczne w Księżce Henrykowskiej*, Wrocław 1978, s. 29-38.

⁶⁴ M. C e t w i ń s k i, *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Biogramy i rodowody*, Wrocław 1982, s. 76 i tabela 6.

⁶⁵ J. M u l a r c z y k, *Z rozważań nad urzędnikami śląskimi XIII wieku*, „Acta universitatis wratislaviensis”, nr 1163, *Historia*, 82, 1991, s. 10.

⁶⁶ A. W a ł k ó w s k i, *Dokumenty i kancelaria księcia Bolesława II Rogatki*, Zielona Góra 1991, s. 176.

⁶⁷ Tamże, s. 159.

⁶⁸ Tamże, s. 161.

⁶⁹ SUB, t. 2, nr 353.

larii Henryka III Białego⁷⁰. W 1251 roku był proboszczem Lwówka Śląskiego⁷¹, co świadczy, że opuścił on diecezję lubuską i prawdopodobnie zrezygnował z godności kanonika lubuskiego⁷².

Pewne problemy sprawia interpretacja dwóch dokumentów wystawionych przez papieża Innocentego IV 15 marca i 28 marca 1253 roku⁷³ dla cystersów lubiąskich i cysterek trzebnickich. W obydwu dokumentach mowa jest o konsensusie kapituły lubuskiej na czynność biskupa lubuskiego. Można przypuszczać, że obydwaj papieskie dokumenty dotyczą nadań dziesięcin dla klasztorów w Lubiążu i Trzebnicy z czasów pontyfikatu biskupa Wawrzyńca z 1226 i 1229 roku. Cystersi lubiąscy i cysterki trzebnickie wystąpiły o zatwierdzenia papieskie w związku z sytuacją polityczną na ziemi lubuskiej, która po 1249 roku musiała się znacznie skomplikować. Byłby to ślad działań prawnych kapituły, być może w czasie pontyfikatu Nankera, podjętych nie później, niż w pierwszej połowie 1250 roku.

2 maja 1253 roku papież Innocenty IV upoważnił biskupa hawelberskiego do zbadania sprawy dziesięcin odsprzedanych przez biskupa lubuskiego i kapitułę lubuską margrabiom brandenburskim⁷⁴. W dokumencie znajduje się wzmianka *et ditecti filii capitulum Lubusense* co oznacza, że kapituła lubuska wyraziła swój konsens na sprzedaż dziesięcin przez biskupa lubuskiego. Nie wiemy, kiedy dokładnie przeprowadzona została transakcja toteż będziemy ją datować na lata 1249-1253. Gdyby transakcja została przeprowadzona w czasie pontyfikatu Nankera, byłby to drogi ślad działań prawnych kapituły lubuskiej.

Nie znamy dalszych losów Nankera ani jego działalności w diecezji, którą rządził. Nie znana jest także data jego śmierci. W roku 1252 biskupem lubuskim był już Wilhelm I. W dokumencie papieża Urbana IV z roku 1262 wzmiankowany jest *bone memorie N(anker) Lubusensis episcopus*⁷⁵. Papież znał osobiście biskupa Nankera. Jako legat

⁷⁰ Inaczej przypuszcza A. Wałkowski, op. cit., s. 163. Zdaniem tego badacza nie ma źródłowych podstaw do identyfikacji dwóch Konradów, Konrada z Drzeniowa i Konrada notariusza Henryka III Białego.

⁷¹ SUB, t. 3, nr 10.

⁷² A. Wałkowski, op. cit., s. 164.

⁷³ SUB, t. 3, nr 67 i 77.

⁷⁴ *Codex diplomaticus brandenburgensis*, hrsg. v. A.F. Riedel, Berlin 1838-1868, cz. A, t. 20, s. 185, nr 12.

⁷⁵ SUB, t. 2, nr 397.

papieski archidiakon Jakub w 1248 roku oddelegowany był do Polski poznał go na synodzie wrocławskim. Nanker musiał z legatem przeprowadzać rozmowy dotyczące biskupstwa lubuskiego, skoro w czasie rokowań pomorsko-krzyżackich jako mediator zastępował Nankera biskup wrocławski Michał.

W związku z wprowadzeniem następcy Nankera, kanonika wrocławskiego Wilhelma na biskupstwo lubuskie, ok. 1251 roku, zwrócono uwagę na udział księcia wrocławskiego Henryka III Białego w możliwych negocjacjach w sprawie obsadzenia biskupstwa lubuskiego po śmierci Nankera⁷⁶. Może to znaczyć, że książęta śląscy, tym razem linii wrocławskiej, nie uznając zmian dokonanych w ziemi lubuskiej przez margrabiów brandenburskich, realizowali prawo do patronatu nad biskupstwem lubuskim. Nie zagwarantowało to niestety poszanowania praw biskupów lubuskich, którzy kierowali diecezją do końca XIII wieku przez feudałów niemieckich.

⁷⁶ J. M a c i e j e w s k i, *Pochodzenie i kariera*, s. 93.